

Η διήκουσα γραμμή μεταξύ Ελληνικής Γλώσσας και Ελληνικού Έθνους

[/ Γενικά Θέματα](#) / [Ειδήσεις και Ανακοινώσεις](#)

- **Του Προκοπίου Παυλοπούλου, πρώην Προέδρου της Δημοκρατίας Ακαδημαϊκού Επίτιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ**

Η δύναμη της Ελληνικής Γλώσσας, ως μέσου επικοινωνίας των συμβιούντων σε οργανωμένη κοινωνία ανθρώπων, είναι τέτοια μέσα στον χρόνο ώστε βασίμως μπορούμε να δεχθούμε πως δεν είναι τόσο το σύνολο των επιμέρους Λαών στην Αρχαιότητα, οι οποίοι συνδέθηκαν ιστορικά μεταξύ τους ως Έλληνες, που δημιούργησε την Ελληνική Γλώσσα. Πολύ περισσότερο ήταν η Ελληνική Γλώσσα, όπως προέκυψε από την σύνθεση των επιμέρους διαλέκτων της, η οποία συνέδεσε σταθερά και σε βάθος μεταξύ τους τους Έλληνες και οδήγησε στην μετέπειτα ενότητα των Ελλήνων και στην γέννηση του Έθνους των Ελλήνων. Ενός Έθνους που η γλώσσα του, ομιλούμενη ουσιαστικώς δίχως διακοπή μέσα στον χρόνο, του επιτρέπει να διατηρεί, αδιαλείπτως, μία σταθερή ισορροπία. Δοθέντος ότι, μέσω αυτής, οι κεντρομόλες ενωτικές δυνάμεις παραμένουν σταθερά πολύ περισσότερες

και πολύ πιο ισχυρές από τις, ενδεχομένως, φυγόκεντρες.

I. Το δίδαγμα του Θουκυδίδη

Ο μέγιστος των ιστορικών Θουκυδίδης είναι, δίχως αμφιβολία, ο πιο κατάλληλος για να αποδείξει αυτή την μεγάλη αλήθεια.

A. Συγκεκριμένα ο Θουκυδίδης, στην εισαγωγή των «Ιστοριών» του, καταγράφει το γεγονός ότι για πρώτη φορά ενώθηκαν οι Έλληνες κατά την προετοιμασία και την επιχείρηση του Τρωικού Πολέμου, έστω και αν ο σκοπός του πολέμου αυτού έχει τις ρίζες του σε μυθολογικά, αμιγώς, δεδομένα. Καθώς και ότι τα Ομηρικά Έπη μάλλον είναι το κυριότερο πρώτο παράδειγμα της γλωσσικής και πολιτισμικής ενότητας του τότε Ελληνικού Κόσμου, γραμμένα σε μίαν ιδιαίτερη Ελληνική Γλώσσα, προϊόν σύνθεσης διαφόρων, συγγενών μεταξύ τους, διαλέκτων πάνω σε Ιωνική βάση. Υπό τις συνθήκες αυτές ο Θουκυδίδης είναι ο πρώτος που ανέδειξε την σημασία της Ελληνικής Γλώσσας στην δημιουργία του Έθνους των Ελλήνων. Ίσως δε και ο μόνος που κατάφερε να σηματοδοτήσει, με πειστικά τεκμήρια, το πώς και γιατί μία γλώσσα μπορεί να θέσει τις βάσεις της δημιουργίας ενός έθνους. Επιπλέον, αυτές οι βάσεις μας παρέχουν, ακόμη και σήμερα, επαρκείς εξηγήσεις για την αδιάλειπτη συνέχεια της Ελληνικής Γλώσσας. Στο ίδιο, κατά βάση, συμπέρασμα κατέληξε στις μέρες μας ο Οδυσσέας Ελύτης, με τους εξής εμβληματικούς στίχους από το ποίημά του «Άξιον Εστί» (Ενότητα «Τα Πάθη»):

«Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική,

το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου.

Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου».

B. Χρήσιμο είναι να παρατεθεί το απόσπασμα των «Ιστοριών» (I,1.3.1-1.3.4).

1. Όπου με τρόπο λακωνικό, πλην σαφή, ο Θουκυδίδης αποδεικνύει πως η Ελληνική Γλώσσα ήταν εκείνη, η οποία έθεσε τις βάσεις για την δημιουργία του Έθνους των Ελλήνων. «Δηλοῖδέ μοι καὶ τόδε τῶν παλαιῶν ἀσθένειαν οὐ χήκιστα· πρὸ γὰρ τῶν Τρωικῶν οὐδὲν φαίνεται πρότερον κοινῆ ἔργασαμένη ἢ Ἑλλάς· δοκεῖδέ μοι, οὐδὲ τοῦ νοματοῦ τοξύμπασά πω εἶχεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸ Ἑλληνος τοῦ Δευκαλίωνος καὶ πάνυ οὐδὲ εἶναι ἢ ἐπὶ κλησὶς αὐτῆ, κατὰ ἔθνη δὲ ἄλλα τε καὶ τὸ Πελασγικὸν ἐπιπλεῖστον ἀφ’ ἐαυτῶν τῆν ἐπὶ πῶν μιαν παρέχεσθαι, Ἑλληνος δὲ καὶ τῶν παιδῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Φθιώτιδι ἰσχυσάντων, καὶ ἐπαγομένων αὐτοῦς ἐπ’ ὠφελιάς τὰς ἄλλας πόλεις, καθ’ ἑκάστους μὲν ἠδητῆ ὁμιλίαν ἄλλον καλεῖσθαι Ἑλληνας, οὐ μὲντοι πολλοῦ γε χρόνου [ἔδύνατο] καὶ ἅπασιν ἐκνικῆσαι. τεκμηριοῖδὲ μάλιστα Ὅμηρος·

πολλῶν γὰρ ὑστερον ἔτικαί τῶν Τρωικῶν γενόμενος οὐδαμοῦ τοὺς ξύμπαντας ὠνόμασεν, οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς μετ' Ἀχιλλέως ἐκτῆς Φθιώτιδος, οἵ περ καὶ πρῶτοι Ἕλληνες ἦσαν, Δαναοὺς δὲ ἐν τοῖς ἔπεσιν καὶ Ἀργεῖους καὶ Ἀχαιοὺς ἀνακαλεῖ. οὐ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἴρηκε διὰ τὸ μηδὲ Ἕλληνας πῶ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀντίπαλον ἐξ ἔνδομα ἀποκεκρίσθαι. Οἱ δ' οὖν ὡς ἕκαστοι Ἕλληνες κατὰ πόλεις τε ὅσοι ἀλλήλων ξυνίεσαν καὶ ξύμπαντες ὑστερον κληθέντες οὐδὲν πρὸ τῶν Τρωικῶν δι' ἀσθένειαν καὶ ἀμειξίαν ἀλλήλων ἀθροοὶ ἔπραξαν. ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν στρατείαν θαλάσση ἤδη πλείω χρώμενοι ξυνεξῆλθον».

2. Κατὰ τὴν μετάφραση τοῦ Ελευθερίου Βενιζέλου, με δικό του τίτλο «Το ὄνομα Ελλάς»: «1.1.3. Τὴν αδυναμίαν, ἀλλωστε, τῶν παλαιῶν καιρῶν μου φαίνεται ὅτι αποδεικνύει καὶ τὸ γεγονός προ πάντων ὅτι πρὶν ἀπὸ τὰ Τρωικὰ τίποτε δὲν ἐπεχείρησεν ἀπὸ κοινού ἡ Ελλάς. Νομίζω μάλιστα ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ οὔτε εἶχε δοθῆ ἀκόμη εἰς ὅλην τὴν χώραν, οὔτε καν ὑπῆρχε προ τοῦ Ἕλληνας, υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, ἀλλὰ τὰ διάφορα φύλα, καὶ εἰς μεγαλυτέραν ἐκτασιν τὸ Πελασγικόν, ἐδίδαν τὸ ὄνομά τῶν εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν κατοικούμενα διαμερίσματα. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἐποχὴν που ὁ Ἕλληνας καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ ἀπέβησαν ἰσχυροὶ εἰς τὴν Φθιώτιδα, καὶ τὴν βοήθειάν τῶν ἐπεκαλοῦντο οἱ κάτοικοι τῶν ἄλλων πόλεων, τὰ διάφορα φύλα, συνεπέα τῆς ἐπικοινωνίας αὐτῆς, ὠνομάζοντο ἤδη ἐπὶ μάλλον καὶ μάλλον Ἕλληνες, μολονότι πολὺς ἐπέρασε καιρὸς πρὶν τὸ ὄνομα τοῦτο ἠμπορέσῃ νὰ ἐπικρατήσῃ γενικῶς. Τὴν καλυτέραν ἀπόδειξιν παρέχει ὁ Ὀμηρος. Διότι, μολονότι ἐζῆσε πολὺ ὑστερον καὶ ἀπὸ τὰ Τρωικὰ, πούθενά δὲν ὠνόμασε με τὸ ὄνομα αὐτὸ ὅλους, οὔτε ἄλλους ἐκτός ἐκείνων που ἠκολούθησαν τὸν Ἀχιλλέα ἀπὸ τὴν Φθιώτιδα, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καὶ οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, ἀλλ' ἀποκαλεῖ αὐτοὺς εἰς τὰ ποιήματά του γενικῶς Δαναοὺς καὶ Ἀργεῖους καὶ Ἀχαιοὺς. Οὔτε βαρβάρους, ἀλλωστε, μνημονεύει διὰ τὸν λόγον, ὡς νομίζω, ὅτι οὔτε οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀκόμη διακριθῆ διὰ κοινού ἀντιθέτου ὀνόματος. **Ὅπως δὴ ποτε τὰ διάφορα ἐλληνικὰ φύλα, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, λόγω κοινότητος τῆς γλώσσης, ἐξηπλώνετο διαδοχικῶς ἀπὸ μίαν περιφέρειαν εἰς ἄλλην, ἕως ὅτου ἐπεξετάθη ἀκολουθῶς ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν, δὲν ἔκαμαν καμμίαν κοινήν ἐπιχείρησιν πρὶν ἀπὸ τὰ Τρωικὰ, ἐνεκα αδυναμίας καὶ ἐλλείψεως ἀμοιβαίας ἐπικοινωνίας.** Ἄλλωστε, καὶ τὴν ἐκστρατείαν ἀκόμη κατὰ τῆς Τροίας τότε μόνον ἐπεχείρησαν ἀπὸ κοινού, ὅταν εἶχαν ἤδη ἀποκτήσει ἀξιόλογον ἐμπειρίαν τῆς θαλάσσης».

II. Ἡ πρόδρομη ἀναφορὰ τοῦ Ἡρόδοτου

Στο ἀπόσπασμα αὐτὸ ὁ Θουκυδίδης ἐπιβεβαιώνει καὶ προεκτείνει, σε παρελθόντα χρόνον, ὅσα εἶχε διαπιστώσει ὁ προγενέστερός του, «Πατέρας τῆς ἱστορίας», Ἡρόδοτος στὶς δικές του «ἱστορίες» (Θ, 8. 144,2) γιὰ τὴν συμβολὴ τῆς Ἑλληνικῆς

Γλώσσας στην διαμόρφωση του Έθνους των Ελλήνων.

A. Στο ως άνω απόσπασμα ο Ηρόδοτος παραθέτει την απάντηση των Αθηναίων προς τους Σπαρτιάτες, όταν οι τελευταίοι δυσπιστούσαν έναντι των Αθηναίων, φοβούμενοι ενδεχόμενη μελλοντική συμμαχία τους με τον Βασιλέα των Περσών. Για να είμαστε ιστορικά ακριβείς, τούτο ήταν ένα χαρακτηριστικό δείγμα της παραδοσιακής Σπαρτιατικής καχυποψίας προς άλλους, εκ μέρους της Σπάρτης. Το οποίο όμως δεν θα μπορούσε, κατ' ουδένα τρόπο, να δικαιολογηθεί έναντι των Αθηναίων, ακόμη και αν είχαν υπάρξει στο παρελθόν εντελώς μεμονωμένα και αμιγώς προσωπικά δείγματα γραφής φιλικών σχέσεων, με την περσική αυλή.

B. Συγκεκριμένα, στην απάντησή τους οι Αθηναίοι θεωρούν «ντροπή» και «αίσχος» μια τέτοια υποψία για πολλούς λόγους, κυρίως όμως διότι: «ΑὐτίσδὲτὸἙλληνικόν, ἔδνῳμαιμόν τε καὶὸμόγλωσσον, καὶθεῶνὶδρύματά τε κοινὰκαὶθυσίαι ἤθεά τε ὁμότροπα, τῶνπροδότας γενέσθαι Ἀθηναίουςοὐκἄνεὔῃχοι». («Επιπλέον δε είμαστε Έλληνες, με κοινό αίμα και γλώσσα, κοινούς βωμούς, κοινές θυσίες και παρεμφερή ήθη και έθιμα, πράγμα που σημαίνει ότι αν προδίδαμε όλα αυτά θα ήταν ντροπή και αίσχος για τους Αθηναίους»). Είναι δε εδώ χαρακτηριστικό το ότι οι Αθηναίοι, κατά τον Ηρόδοτο, δεν κατέφυγαν στο επιχείρημα ότι οι υποψίες των Σπαρτιατών ήταν αβάσιμες λόγω της πάγιας αντίθεσης της Αθήνας προς τους Πέρσες. Αλλά προτίμησαν να αναδείξουν την οιονεί ιερή προσήλωσή τους στο «όμαιμον» και, κατ' εξοχήν, στο «ομόγλωσσον».

Υπό το φως της προηγούμενης ανάλυσης πρέπει να γίνει δεκτό και ότι η Ελληνική Γλώσσα υπήρξε όχι μόνο το μέσο επικοινωνίας ενός Λαού ή και ενός Έθνους γενικότερα. Αλλά και το όργανο διαμόρφωσης της Παιδείας, η οποία βρίσκεται στον πυρήνα του Ελληνικού Πολιτισμού, από την γέννησή του ως την σύγχρονη εξέλιξή του, λόγω του ότι, σύμφωνα με τις προεκτεθείσες σκέψεις, η Ελληνική Γλώσσα συνέβαλε καθοριστικώς στην δημιουργία του Έθνους των Ελλήνων.

*Δημοσιεύθηκε στην «Εστία» της Κυριακής, 22 Φεβρουαρίου 2026.